

καθαυτός ο ετεροβαρής χαρακτήρας της οικονομικής πολιτικής υπέρ των νομισματικών εργαλείων ήταν γενικός όρος για την μεγάλη ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών αγορών και προϊόντων.

Η μεγάλη σημερινή κρίση, και ο αποπληθωρισμός των αξιών που την χαρακτηρίζει, κινούν βίαια το εκκρεμές της πολιτικής προς την άλλη κατεύθυνση. Τα κράτη πραγματοποιούν πελώριες δημοσιονομικές επεκτάσεις για να καταπολεμήσουν την βυθιζόμενη (από έλλειψη ενεργού ζήτησης) οικονομία. Οι επεκτάσεις επιβάλλουν εξίσου πελώριο δημόσιο δανεισμό. Οι πρότεροι ιδεολογικοί περιορισμοί του ρόλου του κράτους

εξαφανίσθηκαν ως διά μαγείας, αλλά πολύ αργά. Ενεργότερα κράτη σε πρότερες φάσεις ευφορίας θα αποσοβούσαν πιθανότατα το σημερινό μέγεθος της κρίσης, φορολογώντας λόγω χάριτα κέρδη που δημιουργούσε ο πληθωρισμός αξιών. Όταν οι οικονομίες θα αρχίσουν να εξισορροπούν, η θεωρία και η πολιτική θα στραφούν και πάλι στο πρόβλημα του «υπερδανεισμού του κράτους». Εν τω μεταξύ οι αγορές κεφαλαίου θα λειτουργούν για πολλά χρόνια ως αγορές χρηματοδότησης πρωτίστως κρατών και δευτερευόντως τραπεζών και ασφαλιστών. Τα κράτη θα πρέπει να διεκπεραιώνουν και το έργο της ανακύ-

κλωσης της ρευστότητας στις οικονομίες, ένα έργο που χρόνια τώρα είχε εγκαταλειφθεί στα χέρια των αγορών και των τραπεζών. Θα γίνουν δηλαδή, και πάλι κεντρικός μεσολαβητικός μηχανισμός στην παγκόσμια οικονομία. Αυτή η λειτουργία θα αποτελέσει τη βάση της νέας κρατικής ρύθμισης στην επόμενη περίοδο, μιας ρύθμισης που όμως υποχρεωτικά θα πρέπει να ενσωματώσει ισχυρά στοιχεία ενός παγκόσμιου και πολυκεντρικού συντονισμού, τα οποία σήμερα δεν υπάρχουν.

ΤΟ ΠΛΗΘΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΠΡΑΞΗ Β΄: Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΟΥΠΚΙΟΛΗΣ

Το ιδιότυπο γαϊτανάκι που ξετυλίχθηκε γύρω από το χριστουγεννιάτικο δένδρο του Δήμου Αθηναίων στο Σύνταγμα, τον Δεκέμβριο του 2008, πέρα από σημείο συμβολικής συμπύκνωσης της σύγκρουσης, ήταν ένα γενεαλογικό ίχνος της συνάφειάς της με τις εκδηλώσεις διαμαρτυρίας για το ολοκαύτωμα των δασών το καλοκαίρι του 2007. Οι επίδοξοι πυρπολητές του χριστουγεννιάτικου δένδρου διακωμωδούσαν ρητά το γεγονός ότι οι κρατικοί μηχανισμοί προστάτευαν επιμελώς ένα τεχνητό δένδρο-στολίδι ενώ είχαν αδιαφορήσει εγκληματικά για τους μεγάλους δρυμούς. Η εκλεκτική συγγένεια μεταξύ των διαδηλώσεων του 2007 και των συγκρουσιακών γεγονότων του 2008 δεν περιστέλλεται σε μία κοινή προβληματική. Τα συμβάντα του Δεκεμβρίου συνιστούν στην πραγματικότητα τη δεύτερη δημόσια, πολιτική εμφάνιση του υστερονεωτερικού πλήθους στην ημεδαπή και η θεώρησή τους υπ' αυτό το πρίσμα μπορεί να φωτίσει αποκαλυπτικά την εξέγερση, εγγράφοντάς την στα κατάλληλα συμφραζόμενα, εθνικά και παγκόσμια.¹

Ο Αλέξανδρος Κιουπκιολής ασχολείται με την πολιτική θεωρία – Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ.

Το «πλήθος», κατά τους Τ. Νέγκρι, Μ. Χαρντ και Π. Βίρνο, δεν διαθέτει μία σαφώς ορισμένη συλλογική ταυτότητα, όπως ο «λαός», αλλά ούτε εμφανίζει μία άμορφη απροσωπία, όπως οι «μάζες». Στεγάζει μία ποικιλία διαφορετικών ατομικτήτων και συλλογικότητων που συνεχεται από την άμεση βιοπολιτική παραγωγή του «κοινού»: κοινωνικών σχέσεων, συναισθημάτων, τρόπων ζωής. Η συστατική περιεκτικότητα και ανοικτότητά του είναι άρρηκτα συνυφασμένες με τη δικτυακή του οργάνωση. Οι ετερότητες που ενορχηστρώνουν το πλήθος διαρθρώνονται ως ένα πλέγμα από κόμβους που συσχετίζονται αυτόνομα και χαλαρά, χωρίς ανισομέρειες εξουσίας. Κάθε κόμβος συνάπτεται οριζόντια με τους άλλους και νέοι αρμοί μπορούν να προστίθενται επ'άπειρον χωρίς a priori αποκλεισμούς και περιχαρακώσεις. Οι διαφωνίες δεν επάγουν απαραίτητα σε αντιπαράθεσεις και διαχωρισμούς γιατί μπορούν να διαχυθούν στην πολυμέρεια των κόμβων. Το Διαδίκτυο και οι νέες τεχνολογίες επικοινωνίας είναι ζωτικοί τόποι και μέσα ύπαρξης αυτού του πλήθους, που αναδύεται από τη μεταφορτική εργασία.²

Σε αντίθεση με το οργανωτικό σχήμα της νεωτερικής κυριαρχίας, όπου η ενότητα παράγεται από ένα ηγεμονικό υποκεί-

μενο, εδώ συντάσσονται στοιχεία στο ίδιο επίπεδο της άμεσης συνεργασίας και η κοινότητα των απαραμείωτων διαφορών παραμένει ανοικτή, πορώδης, χωρίς ενιαίο εξουσιαστικό κέντρο και αποκλειστικές ταυτότητες. Ο συντονισμός επιτελείται κατά το πρότυπο του σμήνους, όπου οι πολλαπλοί δρώντες συνδράμουν αυτοτελώς στην αέναη εξέλιξη ενός κοινού αποτελέσματος. Σε αντιδιαστολή προς τις γραφειοκρατικές ιεραρχήσεις του επαναστατικού κόμματος, του συνδικάτου και της σοσιαλδημοκρατικής διακυβέρνησης, το πολυφωνικό σμήνος κάνει πράξη την ισότητα και την ελευθερία των υποκειμένων μέσα στις ίδιες τις δομές αντίστασης κατά της αυτοκρατορίας του κεφαλαίου. Το αυθόρμητο, δημιουργικό, υπερεθνικό, περιεκτικό και πολυποίκιλο πλήθος αναδεικνύεται σε κυρίαρχο μόρφωμα της μεταβιομηχανικής κοινωνίας και της δικής της πολιτικής, που αποκηρύσσει την κεντρική καθοδήγηση, την ιδεολογική κλειστότητα, την αντιπροσώπευση, το οριοθετημένο πρόγραμμα-τυφλοσούρτη, την κατάληψη της κρατικής εξουσίας.

Ενώ η μεταβιομηχανική εργασία, με την έμφαση στην ευελιξία, τις επικοινωνιακές τεχνολογίες και τον τομέα των υπηρεσιών, είχε αρχίσει να εξαπλώνεται από πολύ

νωρίτερα στην Ελλάδα, το πλήθος εισβάλλει για πρώτη φορά στη δημόσια πολιτική σκηνή με τις διαμαρτυρίες για την καταστροφή των δασών το 2007. Μία ανώνυμη δράση από τα κάτω αξιοποίησε τις νέες τεχνολογίες (συντονισμός μέσω SMS και Διαδικτύου) για να διαμορφώσει άμεσα έναν ιστό σχέσεων. Ένα ετερογενές σύνολο με αποκλίνουσες αντιλήψεις και πρακτικές έστησε ένα δημόσιο χώρο χωρίς προδιαγεγραμμένα όρια, ενιαίο συντονισμό, παρατάξεις-καθοδηγητές και προγράμματα-καπέλα. Συστάθηκε έτσι μία «προσωρινή αυτόνομη ζώνη» που ενσάρκωσε φευγαλέα αλλά άμεσα μία δημοκρατική ουτοπία. Η πρωτοβουλία πέρασε στους πολίτες, που μπορούσαν να εκφραστούν καθένας με το δικό του τρόπο, καταργώντας τις σχέσεις άνισης εξουσίας και πειθαρχικής στράτευσης.

Από μία άποψη, λοιπόν, η δεκεμβριανή εξέγερση επανέφερε απλώς αυτό το πλήθος στο προσκήνιο, σε ανώτερη, βεβαίως, κλίμακα, που σηματοδοτεί τη μετεξέλιξή του σε διευρυμένο, συνειδητοποιημένο κίνημα.³ Είναι ήδη κοινός τόπος ότι η κινητοποίηση διακρινόταν, αφενός, από μία ετερόκλητη ποικιλομορφία στους δρώντες, το ευρετήριο των εργαλείων και τη θεματολογία της δράσης. Μαθητές, φοιτητές, νέοι άνεργοι, μετανάστες, κοινωνικά περιθωριοποιημένοι, μεσαία και κατώτερα στρώματα, ακτιβιστές και νεοφερμένοι στην πολιτική μετέληθαν ανομοιογενή μέσα, από ειρηνικά κλεισίματα δρόμων, δωρεές λουλουδιών και συμβολικά δρώμενα ως ρίψεις νεραντζιών, πετρών και πυρπολήσεις. Και προέταξαν μία πληθώρα αιτιάσεων, αιτημάτων (μεταρρυθμιστικών, αντισυστημικών, ειδικών, ουτοπικών) και οραμάτων, που δεν είχαν συγκροτηθεί ως μία ενιαία, συνεκτική πλατφόρμα.

Κατά δεύτερον, η μερική και πρόσκαιρη σύγκλιση των αυτόνομων διαφορών επήλθε με τη δικτυακή συνάρθρωση ομάδων, κοινοτήτων και ατόμων μέσα από γενικής και ελεύθερης πρόσβασης αγωγούς: ad hoc συντονιστικά, καταλήψεις, εντατική χρήση ηλεκτρονικών ιστοτόπων και, γενικότερα, των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας. Αυτό το οργανωτικό μοτίβο ήταν καθοριστικό για την προσέλκυση μίας πληθώρας φορέων δράσης που αποστρέφονται τα κλειστά, πειθαρχημένα σχήματα υπό την επίδραση μίας ελευθε-

ριάζουσας κουλτούρας, η οποία έχει διαχυθεί στις ύστερες δημοκρατίες και παραπέμπει στη νέα υφή της μεταβιομηχανικής εργασίας, την αμφισβήτηση κάθε είδους αυθεντίας, τον κλωνισμό των δογματικών βεβαιοτήτων, την απαξίωση των ιστορικών νεωτερικών πολιτικών, τον πολλαπλασιασμό και τη στενότερη συνύφανση της διαφορετικότητας. Το ίδιο πρότυπο διάρθρωσης ήταν καθοριστικό για τη συμπίεση των ετερογενών υποκειμένων, συνεπώς, για τη μαζικοποίηση και την ευρεία διάχυση της διαμαρτυρίας, αλλά και για την ταχύτητα, τη δραστηριότητα και την ευκινησία της. Τα ηλεκτρονικά μέσα επιτρέπουν την ενημέρωση και το συντονισμό σε ελάχιστο χρόνο. Η αντι-ιεραρχική, οριζόντια και χαλαρή δικτύωση εξαλείφει το κόστος και τη χρονική υστέρηση της γραφειοκρατικής διάρθρωσης, αφήνοντας μεγάλα περιθώρια πρωτοβουλίας στους άμεσα εμπλεκόμενους.

Τρίτον, οι οργανωτικοί τόποι (καταλήψεις, συντονιστικά, φόρουμ του Διαδικτύου) και ο προσωρινός έλεγχος δημόσιων χώρων (δρόμων, κτηρίων, ΜΜΕ) από τους εξεγερμένους εγκαθίδρυσαν και πάλι τις χαρακτηριστικές νησίδες αυτονομίας. Εδώ αναιρούνται οι κατεστημένες κοινωνικές διαφοροποιήσεις, ακυρώνονται οι κυρίαρχες κρατικές, οικονομικές, νομικές και άλλες δομές, ενδυναμώνονται οι συμμετέχοντες ως υποκείμενα δράσης που ορίζουν αυτενεργά τη ζωή τους, φιλοτεχνούνται νέα μορφώματα συνύπαρξης και απελευθερώνεται η συλλογική δημιουργική πράξη από τα χαλινάρια της κανονικότητας. Η κινητοποίηση προσλαμβάνει μία διάσταση γιορτής και καρναβαλιού, γεννιούνται καινοφανή υπαρξιακά βιώματα υψηλής έντασης και εγχαράσσονται έντονες μνήμες που διανοίγουν νέους ορίζοντες. Αυτές οι εμπειρίες αποτυπώνονται γλαφυρά στις μαρτυρίες όσων έζησαν στους δρόμους την οιονεί κατάλυση του ελλαδικού κράτους και μετείχαν στους διαύλους συντονισμού, τους «ανακτημένους» χώρους, τα θεατρικά δρώμενα, τις ποικιλότητες καλλιτεχνικές και πρωτότυπες δράσεις.⁴

Η αποκρυπτογράφηση του συγκεκριμένου επεισοδίου αντίστασης με τη λογική του δικτυακού πλήθους μπορεί να διαυγάσει, λοιπόν, σειρά ιδιοτυπιών του όπως ο άμεσος χρόνος και η έκταση της διασποράς του· η απουσία ενός

συνεκτικού πλαισίου υλοποιήσιμων αιτημάτων (που απηχεί επίσης τις αντισυστημικές εκφάνσεις του) και η έλλειψη ενός κοινού προγραμματικού λόγου (το πλήθος αρνείται τους ταυτοτικούς εγκλεισμούς των παγιωμένων και ενοποιημένων σχεδίων)· η πρωτοφανής διάδοση αιχηρών μορφών κοινωνικής αμφισβήτησης ή βίαιων τυπολογιών δράσης σε ευρύτερες μερίδες· συνεπώς, ο ίδιος ο μετασχηματισμός μίας σωρείας αντιδράσεων σε κοινωνική εξέγερση· η διείσδυση του στασιαστικού κινήματος στις παρυφές του ίδιου του θεσμικού συστήματος μέσω ενός κοινοβουλευτικού οχήματος που συναρθρώθηκε δικτυακά με αυτό και αδυνατούσε να διαχωριστεί από «ξένες» μορφές αγώνα, εξαιτίας και της συστατικής θολότητας των ορίων του πλήθους· η ιδιαίτερα αναβαθμισμένη θέση των αναρχικών συνιστωσών, η οποία δεν ανάγεται μόνο στη διαγραφή των οριοθετήσεων από τη δικτυακή διασύνδεση, αλλά και στη διάχυση αντιεξουσιαστικών μορφών στη συλλογική δράση, η οποία ισοδυναμεί με μία οιονεί αναρχικοποίηση των ίδιων των κινήματων (ισότιμη, ευέλικτη συνεργασία σε αυτόνομη βάση, σύζευξη αντικυριαρχικών μέσων-σκοπών, αποκήρυξη της θεσμοποίησης-κανονικοποίησης).

Το εξεγερτικό συμβάν του Δεκεμβρίου επιφέρει, ωστόσο, μια τομή σε σχέση με τα εμβρυακά σκιρτήματα του ημεδαπού πλήθους το 2007 αλλά και με τη μέχρι τούδε πορεία του κινήματος για μία άλλη παγκοσμιοποίηση. Όπως και τα πρώτα, αποτελεί σύμπτωμα της μεταπολιτικής ασφυξίας των σύγχρονων καθεστώτων. Η μεταδημοκρατική εγκαθίδρυση μίας εδραίας συναίνεσης γύρω από τις θεμελιώδεις παραμέτρους της πολιτικής και κοινωνικής ζωής εξοστρακίζει εκτός συστημικών ορίων τη ριζοσπαστική αμφισβήτηση και καταδικάζει τους πολίτες σε ρόλο θεατή που εκδηλώνει μόνο νεύματα απόρριψης. Ωστόσο, οι διαδηλώσεις του 2007 είχαν αφομοιώσει εν μέρει τα ιδεολογήματα της συναίνεσης, περίμεναν τις λύσεις από το πολιτικό κατεστημένο, αναλώνονταν στην αρνητική κατακραυγή και συγκατατέθηκαν στη λειτουργία του παθητικού δέκτη.⁵ Στον αντίποδά τους, η δραστηριοποίηση του Δεκεμβρίου αντιπάλεψε ευθέως την κυρίαρχη συναίνεση, βάλλο-

ντας όχι μόνον κατά των κρατικών μηχανισμών αλλά και των θεσμών της ιδιωτικής ιδιοκτησίας και του βιωματικού σύμπαντος του εμπορευματικού ηδονισμού. Έφερε στο προσκήνιο αποκλεισμένους, περιθωριοποιημένους και αποδυναμωμένους ως αυτόβουλους δρώντες. Κατέγραψε αιτήματα «αδύνατα» για το σημερινό καθεστώς. Δοκίμασε, ακόμη, να μεταβεί από την άρνηση στη θέση ακνογραφώντας δυνατότητες πέρα από το καθημερινό θέατρο του κανονικού, τις οποίες καλούνταν να πραγματοποιούν οι ίδιοι οι δρώντες.

Παράλληλα, η πολιτικοκοινωνική διάπλη του Δεκεμβρίου εντάσσεται οργανικά στο διεθνή χορό των κινήσεων για μία άλλη παγκοσμιοποίηση που εγκαινιάστηκε στο Seattle. Οι εξεγερμένοι είχαν άμεσες διεθνείς αναφορές, διατυπώνοντας, μεταξύ άλλων, συνθήματα σε ξένες γλώσσες, συγκρίνοντας τη συγκρουσιακή τους δράση με παγκόσμιας εμβέλειας γεγονότα όπως ο Μάης του '68, στοχεύοντας εταιρικά σύμβολα και θεσμούς της παγκοσμιοποιημένης αγοράς. Οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας διεθνοποιήθηκαν εξαρχής. Οι εθνικοί τους εκφραστές ήρθαν, μέσω ηλεκτρονικών κυρίως διαύλων, σε στενή επαφή με ξένες χώρες, διακίνησαν πληροφορίες για τις διεκδικήσεις τους, έγιναν αποδέκτες πράξεων αλληλεγγύης και ενσωμάτωσαν στην πορεία καταγγελίες για τεκταινόμενα στο εξωτερικό, όπως η ισραηλινή εισβολή στην Γάζα. Εξάλλου, η συγκεκριμένη κοινωνική έκρηξη σχετίζεται εγγενώς και αιτιωδώς με οικουμενικές συνθήκες, και ερμηνεύθηκε έτσι όχι μόνο από τα υποκείμενά της, αλλά και από τις κατεστημένες δομές εξουσίας διεθνώς.

Και σε αυτή τη διάσταση, ωστόσο, η πρόσφατη ελλαδική εξέγερση αναγγέλλει μία νέα τροπή των διεθνών κινητοποιήσεων, τα πρώτα φανερώματα της οποίας αναγνωρίζονται στις διαδηλώσεις της συνόδου των G8 στο Rostock της Γερμανίας, το 2007. Τούτες σηματοδεύθηκαν από μία οξυμένη βιαιότητα και κατά μέτωπο μάχες με την αστυνομία. Διαφοροποιήθηκαν έτσι από τις στρατηγικές της «εξόδου» που αποφεύγουν την απευθείας ρήξη και προκρίνουν τη συγκρότηση αυτόνομων ζωνών στα διάκενα του κράτους, την ειρωνική και καρνιβαλική υπονόμηση του καθιερωμένου κ.ο.κ. Η κοινω-

νική «ανταρσία» του Δεκεμβρίου δεν επέτεινε απλώς τη στροφή στη βία, μετωπική πάλη με την κρατική μηχανή και την κοινωνία της αγοράς. Είχε γερά κοινωνικά-τοπικά ριζώματα και γενικότερη εξάπλωση, φέρνοντας σε ευθεία και έντονη αντιπαράθεση με την καθεστηκυία τάξη πολυάριθμα στοιχεία από ένα πλατύ φάσμα κοινωνικών διαστρωματώσεων. Ήταν μία διεθνούς βεληγεκούς μαχητική επίθεση στον τοπικό κόμβο ενός παγκόσμιου πλέγματος σχέσεων και ταυτόχρονα μία βαθιά κοινωνική-εθνική σύρραξη με δυσεπίλυτα συστημικά αίτια. Ως προς αυτό διαχωρίζεται από συναφείς κοινωνικές στάσεις των τελευταίων χρόνων, από το κίνημα των Ζαπατίστας ως τον ξεσηκωμό των παρισινών προαστίων του 2005, οι οποίες μπορούν να εντοπιστούν σε ιδιαίτερες εθνοτικές-κοινωνικές «μειονότητες» και να οριοθετηθούν κοινωνικογεωγραφικά εντός των συνόρων του έθνους-κράτους. Η πρωτόγνωρη για την εποχή μας διαπλοκή εθνικού-κοινωνικού βάθους και πλάτους, υπερεθνικής διασποράς και οργίλης διάθεσης αντισυστημικής ρήξης σήμανε δικαιολογημένα το συναγερμό στους εκπροσώπους της επίσημης εξουσίας διεθνώς, καθώς ανακοίνωνε την είσοδο ενός αρμού του παγκόσμιου δικτύου σε μία ζώνη υψηλού κινδύνου.

Η ποσοτική και ποιοτική επίταση του πλήθους μεγεθύνει ανάλογα τα ζητήματα που εγείρει η πολιτική λογική του ως διαδικασία κοινωνικής αλλαγής. Αν προσέξουμε την κατεξοχήν μερίμνά του για τους εξουσιαστικούς μηχανισμούς και τον ασυμβίβαστο χαρακτήρα των σχετικών του θέσεων, είναι ίσως παράδοξο ότι τα πιο ευάλωτα σημεία του νεοαναρχίζοντος αυτού κινήματος ανιχνεύονται στη σχέση του με την εξουσία, εκτός αλλά και εντός του σύμπαντός του. Πόσο επαρκούν, άραγε, ο πετροπόλεμος, οι πυρπολήσεις κι οι οδομαχίες για την επιζητούμενη (από ορισμένες μερίδες) ανατροπή του σύγχρονου καθεστώτος ισχύος-αλήθειας, με τις ορατές και αόρατες δομές και τις πυκνές, περίπλοκες συνυφάνσεις; Σε ποιον βαθμό μπορούν να τελεσφορήσουν ως αρωγοί ενός διαρκέστερου κοινωνικού μετασχηματισμού οι εφήμερες και περιορισμένες ρωγμές «αυτονομίας» στην καθημερινή κανονικότητα και ο ισχνός, μη δεσμευτικός συντονισμός αυτόνομων μονάδων, που

αποτάσσονται τη θεσμοποίηση, τη συγκρότηση σαφών προταγμάτων και τη θεσμική παρέμβαση σε κατεστημένες οργανώσεις εξουσίας; Και πώς θα μπορέσουν να διευθετηθούν τα εσωτερικά φαινόμενα σχέσεων ανισότητας και επιβολής, που εκδηλώνονται, για παράδειγμα, με τις άτυπες ιεραρχίες των κινηματικών σχέσεων ή με τη χρήση ανεξέλεγκτης βίας ενάντια στη βούληση των λοιπών συμμετεχόντων, αν ο νεοαναρχισμός δεν αναμετρηθεί με το γεγονός ότι η εξουσία δεν χωροθετείται μόνο «εκεί έξω», στο κράτος και την αγοραία οικονομία, και ότι οι κοινωνικές σχέσεις δεν ρυθμίζονται αυτόματα ούτε διαθέτουν εγγυήσεις αρμονίας, ακόμη και σε μία μετα-κρατική, μετα-καπιταλιστική ετεροτοπία;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Οι ακόλουθες, επιγραμματικές αναφορές στην έννοια του πλήθους, γενικότερα, και στις διαδηλώσεις για τα δάση το 2007, ειδικότερα, παραπέμπουν στο κείμενο του γράφοντος «Το πλήθος της μεταπολιτικής στους δρόμους της Αθήνας. Δύο θέσεις για τη ριζοσπαστική δημοκρατία», *Σύγχρονα Θέματα*, 10, Απρίλιος-Ιούνιος 2008, σ. 26-37, όπου αναλύονται και στοιχειοθετούνται διεξοδικά.
- 2 Βλ. «Το πλήθος της μεταπολιτικής στους δρόμους της Αθήνας», *ά.π.*, σ.28, 32, και τις οικείες παραπομπές στη βιβλιογραφία.
- 3 Η σκιαγράφηση των γνωρισμάτων της δεκεμβριανής κινητοποίησης στηρίχθηκε, μεταξύ άλλων, στα άρθρα του Μ. Ψημίτη, «Μπροστά σε ένα νέο κοινωνικό κίνημα των νέων», *Η Εποχή*, 4/1/2009, σ. 30-31, Δ. Παπανικολάου, «Οργάνωση, Λόγος και Ρεπερτόριο της εξέγερσης», *Η Κυριακάτικη Αυγή*, 11/1/2009, σ. 24, Λ. Κοτρωνάκη, «Όταν το πένθος εξεγείρεται», *Η Εποχή*, 11/1/2009.
- 4 Βλ. τα πρωτογενή κείμενα του αφιερώματος στο παρόν τεύχος και ενδεικτικά, επίσης, το κείμενο «Πάρτι Εξεγερμένων», υπογραφή Μ. Μαστραπά, αναρτήθηκε στο <http://katalipsiesiea.blogspot.com/> στις 12/1/2009, τη συζήτηση με μαθητές «Γιατί βγαίνουμε στους δρόμους...», «Παιδεία και Κοινωνία», ένθετο της *Κυριακάτικης Αυγής*, Δεκέμβριος 2008, σ. 11-14, την αφίσα «...αυτοί που κήκαν στις φλόγες της εξέγερσης του Δεκέμβρη, αυτοί που χτύπησαν αλλά και χτυπήθηκαν, που πρόλαβαν ν'αγαπήσουν και να αγαπηθούν σε μια μόνο στιγμή, που γνώρισαν για δευτερόλεπτα τη συντροφι-

κότητα, το χάος και την έρημο...», υπογραφή *antifa str*, αναρτήθηκε σε τοίχους της Αθήνας τον Ιανουάριο του 2009, και το

κείμενο κατάληψης *anti-info cafe* στο <http://anti-infocafe.blogspot.com>, 14/1/2009.

5 Βλ. «Το πλήθος της μεταπολιτικής στους δρόμους της Αθήνας...», *ό.π.*, σ. 27-28.

ΤΑ ΝΕΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΑΝΑ Ή ΤΙΜΩΝΤΑΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ*

ΚΩΣΤΑΣ ΔΟΥΖΙΝΑΣ

Λίγα γεγονότα [events] στην πρόσφατη νεοελληνική ιστορία έχουν προκαλέσει έναν τέτοιο καταιγισμό ερμηνευτικής επινοητικότητας και αναλυτικής οξυδερκειας, όσο οι εκτεταμένες εκδηλώσεις διαμαρτυρίας του Δεκέμβρη. Τα αίτια που έχουν προταθεί για να εξηγήσουν την έκρηξη αυτή των νέων είναι πολλά, διαφορετικά, και συχνά αντιφατικά: πρωτίστως οικονομικά (η ανεργία των νέων, η υποαπασχόληση, οι νεοφιλελεύθερες οικονομικές πολιτικές, η γενική οικονομική αβεβαιότητα), πολιτικά (η ανθεκτική και ατιμώρητη διαφθορά, η μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, οι πολλαπλές αποτυχίες του εκπαιδευτικού συστήματος, η σκλήρυνση του ημι-δυναστικού πολιτικού συστήματος), πολιτισμικά (μια διάχυτη νοοτροπία διαμαρτυρίας, ο αντικρατισμός, οι πολλαπλές αδυναμίες της «κοινωνίας των πολιτών»), ιδεολογικά (η ισχυρή παρουσία του αναρχισμού και του αριστερισμού, η τάση αμφισβήτησης των ηθικών θέσφατων). Καταλύτης της εξέγερσης υπήρξε η δολοφονία του δεκαπεντάχρονου Αλέξη Γρηγορόπουλου στις 6 Δεκέμβρι-

ου και η αυθόρμητη αντίδραση που προκλήθηκε τόσο από την εκτεταμένη αστυνομική βιαιότητα όσο και γενικότερα από την καταπίεση της εξουσίας.

Παρά, ωστόσο, την εκτεταμένη κάλυψη στα διεθνή και τα εγχώρια μέσα, πολλοί διανοούμενοι, δημοσιογράφοι και πολιτικοί ένιωσαν σοκαρισμένοι, αποσβολωμένοι, δύσπιστοι, ανίκανοι να κατανοήσουν τα γεγονότα. Όταν δημοσιογράφοι και πολιτικοί αρκούνται στην καταδίκη της «ωμής βίας» ή κατάπληκτοι αναγνωρίζουν την «αιφνίδια» αφύπνιση των μέχρι πρότινος απολιτικών εφήβων, παραδέχονται κατ' ουσίαν την ανεπάρκεια της πολιτικής τους φαντασίας. Τα γεγονότα δεν έθεσαν σε δοκιμασία μόνο την ικανότητα αντίδρασης της κοινωνίας και του κράτους στις πολλαπλές τους αποτυχίες: εξίσου δοκίμασαν την ερμηνευτική ικανότητα και την αναλυτική διορατικότητα των πολιτικών και κοινωνικών επιστημόνων.

Τα γεγονότα δεν μπορούν να ενταχθούν στα διαθέσιμα αναλυτικά σχήματα καθόσον στερούνται όλων εκείνων των σημείων που θα τα καθιστούσαν πολιτικώς ευανάγνωστα. Την εξέγερση δεν την καθοδήγησε καμία πολιτική οργάνωση ή άλλος φορέας, δεν την κινητοποίησε καμία ενιαία ιδεολογία, και, κυρίως, κανένα μείζον αίτημα δεν διατυπώθηκε που η κυβέρνηση θα μπορούσε να αποδεχτεί, να διαπραγματευτεί ή να απορρίψει. Αυτό ακριβώς εξόργισε τους σχολιαστές πάνω από όλα. Παρά την υπεραφθονία των ερμηνειών που πρότειναν οι σχολιαστές και την απέλπιδα προσπάθεια να αποσπαστεί μια ελάχιστη έστω εξήγηση από τους συμμετέχοντες, η απουσία μιας

«σαφούς» πολιτικής ατζέντας προκάλεσε μια αίσθηση αμηχανίας. Το ερώτημα «Τι θέλουν τα παιδιά;» διαπερνά τα κείμενα των σχολιαστών διακωμοδώντας το περίφημο φροϋδικό ευφυολόγημα «Τί θέλει η γυναίκα;». Και στις δυο περιπτώσεις η ακατανόησις χαρακτηρίζει τους ερωτώντες. Για τους ερμηνευτικούς μας ντεντέκτιβ, η εξέγερση δεν έχει «πολιτικό» νόημα, δεν ακολουθεί τη γραμμική χρονικότητα του πριν και του μετά. Σύμφωνα με την κοινωνική επιστήμη του συρμού, τα αποτελέσματα έχουν μια (αιτιώδη ή ερμηνευτική) συνάφεια με αίτια, η οποία επιτρέπει σε όσους έπονται των γεγονότων να τα κατανοήσουν με αναφορά στο πριν τους.

Το βασικό όμως χαρακτηριστικό των γεγονότων ήταν η αντίστασή τους στη γραμμική αιτιότητα. Η εξέγερση έμοιαζε να διέπεται από μια άρνηση, από ένα «φτάνει», ένα «ως εδώ και μη παρέκει», χωρίς καμία κατηγορική αναφορά. Αυτό ακριβώς είναι το καινοφανές της κατάστασης και αυτό κυρίως έφερε σε αμηχανία ή και εξόργισε τους σχολιαστές: μια αρνητικότητα που πεισματικά αρνείται την εκχώρηση νοήματος στους κυνηγούς της ερμηνευτικής καθαρότητας και αψηφά τους εραστές της πολιτικής βεβαιότητας. Την εξέγερση τη χαρακτηρίζει μια πεισματώδης αρνητικότητα, ένα –όπως θα έλεγε και ο *Bartleby* του Herman Melville– «θα προτιμούσα να μην». Πρόκειται μήπως για μια νέα τροπικότητα αντίστασης πρόσφορη στον παγκοσμιοποιημένο μας αστεακό χώρο, στην μεταπολιτική μας συνθήκη και την απαξίωση της δημοκρατίας;

Ο Κώστας Δουζίνας διδάσκει φιλοσοφία του δικαίου στο Birkbeck College του Πανεπιστημίου του Λονδίνου και διευθύνει το Birkbeck Institute for the Humanities.

Το παρόν κείμενο βασίστηκε σε εισήγηση που έγινε στο Διεθνές Συνέδριο που έλαβε χώρα στο Βυζαντικό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών στις 19-20 Δεκεμβρίου 2008 με γενικό θέμα «Η διαπραγμάτευση του Ά-κτιστου: Χώρος και δημοκρατία».